

challenges for educators and researchers to promote the development and progress of education.

REFERENCES

1, Bezemchuk, L. & Fomin, V. (2021). Formation of Integration and Pedagogical Skills of the Future Teacher of Music Art in the Conditions Master's Degree. *Professional Art Education*, 2(1), pp. 12–19. <https://doi.org/10.34142/27091805.2021.2.01.02>.

2. National Standards of Ukraine (2019). Ministry of Education and Science of Ukraine/ Державні стандарти України. <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/derzhavni-standarti>. Orlov, V. (2003).

3. Professional development of art teachers / Професійне становлення вчителів мистецьких дисциплін. *Наукова думка*, 262.

Катерина Буряк

здобувачка третього рівня вищої освіти (PhD)

кафедри педагогіки і методики початкової та дошкільної освіти

Тернопільський національний педагогічний університет

імені Володимира Гнатюка

Наукові керівники:

Чайка Володимир Мирославович

доктор педагогічних наук, професор кафедри освітології і педагогіки

Західноукраїнський національний університет

Лупак Наталія Миколаївна

доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки і методики початкової

та дошкільної освіти

Тернопільський національний педагогічний університет

імені Володимира Гнатюка

СКЛАДОВІ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ ЗДАТНОСТІ ДО САМООЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Самооцінювання навчальної діяльності відіграє важливу роль в освітньому процесі загалом та у початковій школі зокрема. Цей процес дає можливість учням визначати свої сильні та слабкі сторони, оцінювати власний прогрес і визначати напрямки для подальшого розвитку. Ключовими аспектами ролі самооцінювання навчальної діяльності є оцінка своїх компетентностей, свідомість власного навчання, розвиток відповідальності, сприяння саморегуляції та пошук шляхів вдосконалення.

Сучасні праці, у яких обґрунтовується роль і місце самооцінювання навчальної діяльності молодших школярів, належать реформаторам сучасної освіти Н. Бакуліній, Н. Богданець-Білокаленко, О. Лоюк, О. Онопрієнко, О. Пометун, О. Савченко, О. Фідкевич, І. Шевчук та ін. За кордоном самооцінюванню навчальної діяльності присвячені праці Н. L. Andrade, G. T. Brown, Y. G. Butler, Y. Du, A. Elder, H. Goodrich, L. R. Harris, J. Lee, X. Wang та ін.

У даній роботі увага зацентрована на освітньому середовищі, як факторі формування здатності до самооцінювання навчальної діяльності.

Мета роботи полягає у дослідженні ролі компонентів освітнього середовища у формуванні здатності учнів початкової школи здійснювати самооцінювання процесу і результату навчальної діяльності.

Здійснення впливу на формування самооцінювання навчальної діяльності є частиною рефлексивної функції освітнього середовища [7].

У своїх моделях освітнього середовища дослідники даного питання виділяють 3 і більше структурних компонентів, наприклад:

– просторово-предметний, соціальний, психолого-педагогічний (В. Левін) [7];

– просторово-предметний, соціально-комунікаційний, психолого-дидактичний, пізнавально-мотиваційний (О. Писарчук) [4];

– просторово-матеріальний, соціально-особистісний, інформаційно-технологічний, функціональний (І. Чернецький) [6];

– просторово-семантичний, комунікаційно-організаційний, змістово-методичний (І. Габа) [2].

Якщо матеріальна складова освітнього середовища (просторово-предметний / просторово-матеріальний / просторово-семантичний компонент) об'єктивно не відіграє помітної ролі у здійсненні самооцінювання, то ролі решти компонентів не варто недооцінювати.

Насамперед проаналізуємо вплив соціального (соціально-комунікаційного, соціально-особистісного) компонента, який полягає насамперед у соціальній взаємодії між усіма суб'єктами освітньої діяльності.

Очевидно, що здобувачі початкової освіти найбільше взаємодіють із вчителем та між собою. Не менш очевидно і те, що учні вчать оцінювати власну діяльність, орієнтуючись на зразок. Як наголошує П. Дячук, основним джерелом розвитку здатності до самооцінювання у молодших школярів є педагогічна оцінка та оцінювальні судження інших важливих для учня людей. Формуючи ставлення до якості процесу і результату власної навчальної діяльності учень у першу чергу орієнтується на оцінку вчителя [3, с. 55–56]. Отже, найпершим і найважливішим з-поміж усіх можливих зразків для самооцінювання є зразок вчителя. Саме тому педагогічна оцінка повинна бути вмотивованою, адекватною та об'єктивною.

Щодо взаємодії між здобувачами освіти як фактору формування здатності до самооцінювання, то тут доцільно проаналізувати процес взаємооцінювання, як такий, що передує самооцінюванню. Як відомо, учням початкової школи простіше оцінити іншого, ніж самого себе. Тому, за міркуваннями О. Фідкевич та Н. Богданець-Білоskalенко, «розвиток самооцінних умінь в учнів 1-2 класів потрібно реалізовувати на засадах формування взаємооцінних суджень, зокрема вкрай важливо навчити молодших школярів радитися між собою, толерантно давати поради одне одному... У 3-4 класах ці навички мають бути сформовані, однак вчитель повинен спостерігати за дотриманням цих правил і за потреби корегувати їхню діяльність під час взаємооцінювання» [5, с. 52]. При цьому важливо, щоб вчитель висував такі ж вимоги до взаємних оцінок, які висувуються до його власного оцінювання: вмотивованість, адекватність та

об'єктивність. Такої взаємної оцінки учнівських робіт у початковій школі можливо досягти лише застосовуючи відповідні віковим особливостям учнів форми та методи взаємооцінювання. Ці ж форми та методи доцільно застосовувати й у процесі самооцінювання. Їх ми проаналізуємо у контексті ролі психолого-педагогічного (психолого-дидактичного та пізнавально-мотиваційного / інформаційно-технологічного та функціонального / змістово-методичного) компонента.

Психолого-педагогічний компонент включає в себе форми, методи, прийоми організації освітньої діяльності тощо.

Беззаперечною умовою формування здатності до самооцінювання навчальної діяльності є обов'язкове і систематичне впровадження рефлексії як підсумкового етапу уроку та як мисленнєвого процесу, що супроводжує будь-яку освітню діяльність.

Вид самооцінювання, який доцільно застосовувати у роботі з учнями початкової школи напряду залежить від їхнього віку. Згідно з твердженням О. Фідкевич та Н. Богданець-Білокаленко, у практиці НУШ в 1-2 класах застосовується переважно ретроспективне самооцінювання, тобто оцінювання процесу і результату навчальної діяльності після її здійснення, «оскільки учневі ще важко проаналізувати свою діяльність, визначити на основі аналізу шляхи її вдосконалення» [5, с. 50]. З часом, за умови цілеспрямованої роботи в цьому напрямку, саморегулятивні вміння молодших школярів удосконалюються, й до кінця 4 класу стає доцільним застосовувати як ретроспективне, так і актуальне чи прогностичне самооцінювання [1, с. 37].

Педагогічна теорія і практика пропонує різноманітні методи та прийоми самооцінювання. Від їхнього вдалого вибору й використання педагогом залежить ефективність самооцінювання.

Найелементарнішим із прийомів є порівняння. Порівняння учнем написаної ним літери чи цифри із зразком – це вже дія самооцінювання. [1, с. 37]. Іншими орієнтирами для формування адекватного самооцінювання є моделі, комп'ютерні підказки тощо [8, с. 26]. Головні вимоги до них – чіткість та зрозумілість критеріїв оцінювання, простий алгоритм здійснення аналізу роботи з метою її оцінювання. Коли ж учні продемонструють, що вони можуть реалістично оцінювати свою роботу, доцільно починати запроваджувати ті форми і методи, які забезпечують більшу автономію у самооцінюванні. [8, с. 26]. Тут можуть застосовуватися рубрикатори [8], картки, листи самооцінки, щоденники досягнень, портфоліо і т. п. [1; 5].

Різноманітність застосованих методів і способів самооцінювання забезпечує повніше формування здатності здійснювати самооцінювання та забезпечує мотивацію до здійснення цього процесу.

Саме таким чином, через зразок оцінювання вчителя, взаємооцінювання, комплекс відповідних методів та прийомів, компоненти освітнього середовища впливають на самооцінювання навчальної діяльності молодших школярів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Буряк К. В. Самооцінювання навчальної діяльності учнями початкової школи: сутність, види та функції. *Педагогічний альманах*. 2023. № 54. С. 34-41.

2. Габа І. М. Освітнє середовище: соціально-психологічна парадигма. *Актуальні проблеми психології*. 2010. Т.7. Вип. 22. С. 27–31.
3. Дячук П. В. Формування самооцінки молодших школярів у навчальній діяльності : монографія / рец. О. А. Біда, Г. О. Васьківська, І. І. Доброскок, О. М. Коберник. Умань : Жовтий О. О., 2016. 210 с.
4. Писарчук О. Т. Підготовка майбутнього вчителя початкової школи до організації освітньо-розвивального середовища : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Терноп. нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. Тернопіль, 2016. 21 с.
5. Фідкевич О., Богданець-Білоskalенко Н. Навчально-методичний посібник «Нова українська школа: теорія і методика формування оцінювання у 3-4 класах закладів загальної середньої освіти» для педагогічних працівників. Київ : Генеза, 2020. 96 с.
6. Чернецький І. С. Проектування навчальних середовищ на основі фрактальних властивостей їх складових. *Вісник Черкаського університету*. 2012. № 13 (226). С. 138–143.
7. Шапран Ю. П., Шапран О. І. Типологія освітнього середовища в умовах компетентісно-зорієнтованої педагогічної освіти. 2015. URL: <http://ephsheir.uhsp.edu.ua/handle/8989898989/1310> (дата звернення: 15.06.2024).
8. Brown G. T., Harris L. R. The future of self-assessment in classroom practice: Reframing self-assessment as a core competency. *Frontline Learning Research*. 2014. № 2(1). Pp. 22–30.

Ігор Рижак

здобувач третього рівня вищої освіти (PhD)

кафедри педагогіки і методики початкової та дошкільної освіти

Тернопільський національний педагогічний університет ім. В. Гнатюка

ОСОБЛИВОСТІ МИСЛЕННЯ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ У ПРОЦЕСІ ВИКОНАННЯ ЕЛЕМЕНТАРНИХ ІНЖЕНЕРНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАВДАНЬ

Особистісно зорієнтована парадигма дошкільної освіти спрямована на реалізацію, раннє виявлення здібностей, нахилів, талантів та обдарованості дошкільників. Погоджуємося з думкою вітчизняних науковців (Т. Грицишина, К. Крутій, І. Стеценко) про те, що здебільшого розвиток здібностей та обдарованості дітей-дошкільників в практиці здебільшого пов'язаний з музичними, хореографічними, артистичними, спортивними нахилами, однак меншу увагу звертають педагоги на розвиток розумових здібностей, пізнавальної активності, технічної творчості дітей, яка характеризується нетиповістю для цього вікового діапазону (6(7) років) [2; 3; 6]. Як зазначила І. Стеценко, «нині культура користування технікою поступово стає важливою складовою загальної культури людини» [6, с. 14]. Саме тому, з одного боку, важливо виявити уже на ранніх щаблях дошкільного дитинства коло тих здібностей і здатностей, які сприятимуть оволодінню зазначеною культурою, адже необхідно навчитися доцільно використовувати пристрої та програми, розпізнавати ознаки несправностей і вміти їх усувати, володіти навичками безпечного та